

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Συνδρομή ἔτησια: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχοῦνται ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1885
1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσια. — Ἐπι τῆς λεωφ. Πανεπιστημίου 89.

Τόμος Ιθ'

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΕΙ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ

Συνέχεια· ἴδε σελ. 376.

Δ'

Ἐμακρολόγησα ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν λόγων τῆς ἀπεχθείας τῶν Στρατιωτῶν πρὸς τὰς βασιλικὰς ἐκστρατείας, ἢ τὰ λεγόμενα ταξείδια, διότι αὐτὴ ἡ ἀστρατεία τῶν ἰθαγενῶν πολεμιστῶν εἶνε ἡ πρωτίστη, ἢ μᾶλλον ἡ μόνη ἀφορμὴ τῆς παρακμῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῆς υποδουλώσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν, τῶν κατ' ἐξοχὴν τούτων ἐκστρατευτῶν.

Εἶνε ἀξιοπαρατήρητον γεγονός ὅτι ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἔτρεφε μυριάδας στρατιωτικῶν ἀρχόντων, τοὺς ὁποίους θαυμάζουσι τὰ Φραγκικὰ Χρονικὰ τῆς Πελοποννήσου, ὅτι ἐνῶ ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων οἱ αὐτοὶ Στρατιῶται διασπαρέντες ἀνά τὴν Δύσιν ἀπέδειξαν, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ σύγχρονοι ἱστορικοί, ὅτι οὔτε ἡ ἑλληνικὴ ἀνδρεία εἶχε χαθῆ, οὔτε ἡ παλαιὰ τακτικὴ λησμονηθῆ, μία δὲ αὐτῶν ἑλλήνων πολεμιστῶν σχεδὸν ἀμαχητὴ ὑπέταξε τὴν Πελοπόννησον, ἐν δὲ τῇ ἀλώσει οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων Στρατιωτῶν προμαχεῖ ὑπὲρ τῆς Πόλεως. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ προμνημονευθέντα Χρονικὰ ἐξηγοῦσι τὸν λόγον τῶν ἀκατανοήτων θριαμβῶν τῶν Γάλλων ἐν Πελοποννήσῳ. Οἱ Στρατιῶται οὗτοι δὲν ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς ἐπιδρομείς, ἀλλ' ἐκόντες ὑπετάγησαν ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τῆς τηρήσεως τῶν προνομίων των:

Τ' ἀρχοντολόγι τοῦ Μοραΐως καὶ ἄλλης τῆς Μεσαρῆας ἐπολεμίου συμβίβασιν μετὰ τὸν Καμπανέσην, ὅτι ὅλα τὰ ἀρχοντοπόουλα ποῦ εἶχασιν προνοίας, 4) νὰ ἔχουσιν ὁ καθὲς εἰς πρὸς τὴν οὐσίαν ὅπου εἶχε τὴν ἀνθρωπιὰν καὶ τὴν στρατεϊὰν τόσον νὰ τοῦ ἀναμένη, καὶ οἱ χωριάται τῶν χωριῶν νὰ στέχουν ὡς ἂν τοὺς ἡῶν. Ἄρχοντας ἔξη ἔβαλαν, καὶ ἄλλους ἔξη Φράγκους, ὅπως νὰ ἐμοιράσωσι τοὺς τόπους καὶ προνοίας.

4) Τὸ γαλλικὸν κείμενον φέρει « les gentilhommes grecs qui tenaient fiefs et terres et les casaux du pays.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι τὴν συνθηκολόγησιν ταύτην δὲν ἐδέχθησαν τινες τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καὶ ἰδίως ὁ ἄρχων τοῦ Ναυπλίου καὶ Ἄργους Λέων ὁ Σγουρός, τὰ δὲ αὐτὰ Χρονικὰ διηγοῦνται τὴν ὑπέφεραν οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὸν «φοβερόν ἐκείνον Στρατιώτην.»

Ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις μένουσιν ἐν Πελοποννήσῳ οἱ Ἐνετοὶ, μισθοδοτοῦντες μάλιστα ἀδρόως τοὺς Στρατιώτας· ὁσάκις δὲ θρασὺς τις προβλεπτῆς ἐτόλμησεν ἢ νὰ δολιευθῆ τὰς συνθήκας, ἢ νὰ ἐξυβρίσῃ τὸν Στρατιώτην, ἢ ἀνταρσία ἐπήρχειτο ὡς φοβερὰ Νέμεσις.

Τὰ αὐτὰ δὲ ἤθελον διατηρηθῆ καὶ ἐπὶ Τούρκων, ἂν ἡ ἐξωμοσία τῶν Ἀλβανῶν δὲν διήρει τὰς δύο ἀδελφὰς φυλάς εἰς προνομιοῦχος καὶ διωκομένους Στρατιώτας. Ἐκ πηγῆς ἀθεντικῆς, τῆς χρονογραφίας τοῦ πατριάρχου Νεκταρίου, γινώσκωμεν ὅτι μέχρι τῶν μέσων τῆς 1570 ἐκατονταετηρίδος «ὁ Μωρέας εἶχε Τούρκους ὀλίγους (καλὰ καὶ νὰ τὸν ὠρίζεν ὁ βασιλεὺς τῶν Τούρκων), διὰ τοῦτο οἱ Ἄρχοντες τοῦ τόπου, οἱ Χριστιανοί, ὠρίζαν τοὺς τόπους καὶ τὰ χωρία, ὅπου ἔχουσι τῶρα οἱ Τούρκοι οἱ λεγόμενοι Σπαῖδες· καὶ ἦσαν Ἄρχοντες Χριστιανοὶ Σπαῖδες ἀπάνω εἰς τὸν τόπον, καὶ εἰς καιρὸν πολέμου ἔκαναν καὶ αὐτοὶ σιφὲρι ὁμοίως μὲ τοὺς Τούρκους.» Ἀπὸ τοῦ προρρηθέντος διαζυγίου μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν Στρατιωτῶν, διαζυγίον τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ μεγαλειότερον πολιτικὸν κατόρθωμα τῶν Τούρκων, τὸ περικόψαν τὰς πτέρυγας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀετοῦ, χρονολογεῖται ἡ ἐμφάνισις τοῦ κλέφτου καὶ ἐλευθερωτοῦ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Κ' ἂν τὰ δερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν Ἀρβανίταις, ὅσο νὰ ὁ Στέριος ζωντανὸς πασὰ δὲν προσκυνάει· πᾶμε νὰ λημεριάσωμε, ποῦ λημεριάζουσι λύκοι.

Ε'

Δὲν ἤξεύρω ποῦ βασιζόμενοι τινες τῶν ἱστορικῶν ἰσχυρίσθησαν ὅτι οἱ Τούρκοι ὀφείλουσι τοὺς θριαμβοὺς των εἰς τὸ ὑπ' αὐτῶν πρώτων ἐφευρεθῆν στρατιωτικὸν σύστημα, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν διατήρησιν μονίμου τιμαριωτικοῦ στρατοῦ. Ὅστις λάβῃ τὸν κόπον νὰ μελετήσῃ τὰς περιστάσεις πολλὰς τακτικὰς πράγματείας τῶν Βυζαντινῶν θὰ ἴδῃ ὅτι οἱ Τούρκοι ἀπλῶς ἀπεμιμήθησαν αὐ-

τάς, καὶ οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν προσέθηκαν. Καὶ πρῶτον, ἐπειδὴ περὶ Στρατιωτῶν ὁ λόγος, ἀναφέρομεν τὰ ἐξῆς· μέχρι τοῦ Ὁρχάνου οἱ Τούρκοι δὲν ἐγνώριζον ἄλλον στρατὸν πλὴν τῶν λεγομένων Ἀκιντσιδίων, δηλαδὴ ἱππέων στρατιωτῶν· ὅτι δὲ οἱ Ἀκιντσιδῆες οὗτοι εἶνε ἀπομίμησις τῶν ἡμετέρων Στρατιωτῶν, πειθόμεθα ἐκ τῶν παλαιῶν Ἐνετῶν χρονογράφων, οἵτινες μνημονεύοντες τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπέξηγοῦσι διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ: *Akinzis*, εἰοῦ *Stradioti*. Καὶ αὐτοὶ οἱ ὕστερον ὀργανισθέντες Σπαῖδες οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ οἱ ἡμετέροι τιμαριούχοι. Ὁ ἐν τῇ ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδι γράψας τὴν Ἀριθμητικὴν Γλυζώνιος, φέρων παράδειγμα τῆς διαιρέσεως τῶν προσδῶν τιμαριωτικοῦ χωρίου μεταξύ πολλῶν συγκατόχων, ἀποκαλεῖ τοὺς κατόχους τοιούτων χωρίων «Σπαῖδες, ἤγουν Στρατιώταις.»

Ἄλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ λεγομένου τάγματος τῶν Γιαντισάρων, θεωρουμένου ὡς καθαρᾶς Τουρκικῆς ἐφευρέσεως, εὐρίσκουμεν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὴν ἀρχὴν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος. Ὡς οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς *Juniores* εἶχον καὶ οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς Νεωτέρους, Ἄραβας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξωμότας· τοιοῦτος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦν καὶ ὁ κατὰ τῶν Ῥώσων ἀνδραγαθήσας Ἀνεμάς, ὁ υἱὸς τοῦ τελευταίου ἐμίρου τῆς Κρήτης, Κουρουπαῖ. Οἱ ἐξωμόται οὗτοι, λεγόμενοι καὶ *γαμβροὶ Σαρακηνοί*, κατετάσσοντο συνήθως εἰς τὰ πεζικὰ τάγματα τῶν Τσακώνων. Ἄλλ' ἴσως παρατηρηθῆ ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ οὗτοι γαμβροὶ ἐνυμφεῖντο πρὸς χριστιανὰς, ὡς τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἐνῶ οἱ Γιαντισαροὶ ἔμμενον ἄγαμοι ζῶντες ὡς στρατιωτικοὶ καλόγηροι. Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ὁμοῦς εἶχον τάγματα στρατιωτικῶν καλογήρων, ἐπίππων μάλιστα, τοὺς ὁποίους περιγράφει οὕτως ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης: «Ὡ τοῦ τῶν Μελαγχλαίνων τοῦδε φουδάτου! ἐὼ τοὺς ψιλοὺς καὶ πεζαιτέρους· ἄλλ' ὧ τῶν ἱππικωτάτων μοναχῶν, τῶν οὐ παραπολύ Κενταύρων, ὧν ἐκεῖνο καὶ μόνον θαυμάζειν ἄξιον, ὡς οἱ μηδέποτε εἰς ὄνον γοῦν ἀναβεβλημένοι, δεξιοὶ τὰς ἱππικὰς ἐξελιξίεις μετὰ τὴν κουρὰν ἀναβεβήκασι, δαιμονοφόρητον ἱππασίαν ταύτην δεδιδαγμένοι. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις οὐδὲ ἡμίονοις ἐθέλουσι χρᾶσθαι, ἀλλὰ δι' ἱππων εὐγενῶν κατορχεῖσθαι πραγματεύονται καὶ αὐτῶν ὠκυπόδων καὶ δρομάδων, ὡς ἐξανευθίσθαι εἰς τάχος, εἴ που διώκειν ἢ φεύγειν δεήσει. Βαρύνουσι δὲ καὶ τὴν δεξιὰν κορύναις οἱ βριαρόχειρες, καὶ εἴ τις αὐτοῖς ἐμπελάσει μισοῦμενος καταφέρουσιν ἀφορήτως, καὶ συντρίβοντες τὸν πληγέντα, εἴτα καυχῶνται ὡς γενναῖοι καὶ παλαμναῖοι πεπλασμένοι. Πολλοὶ δὲ τῶν τοιούτων καὶ τοξοφοροῦσι καὶ ἀφίξει βέλη, καὶ ἐντυχόντες ἀνακαγχάζουσι.» Τοιοῦτοι στρατοκαλόγηροι βεβαίως ἦσαν καὶ οἱ δορυφόροι τῶν πατριάρχων, οὓς ῥητῶς ὀνομαζει ὁ Συρόπουλος γιαντι-

τάρους, τοιοῦτοι καὶ οἱ τὰς Θερμοπύλας ἐπὶ Ἀλαρίχου φρουροῦντες καὶ προδόντες τὴν Ἑλλάδα μαυροφόροι ¹⁾.

Ὡς ἐκ θρησκευτικοῦ λόγου οἱ πρῶτοι Βυζαντινοὶ ἴδρουν ἐν τῷ κράτει ἀποικίας Σαρακηνῶν γαμβρῶν, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι εἶχον τοὺς λεγομένους Τουρκοπούλους, ἧτοι ἐκχριστιανισμένους Τούρκους. Ἐκ τινῶν μάλιστα ἱστορικῶν δεδομένων εἰκάζεται ὅτι αἱ ἀποικίαι τῶν τελευταίων τούτων ἐξωμοτῶν εἶνε ἐπίσης ἀρχαῖαι ὡς καὶ αἱ τῶν Σαρακηνῶν γαμβρῶν, εἰ μὴ ἀρχαιότεραι. Πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Β' ἴδρυσεν ἐν Μακεδονίᾳ ἀποικίαν Τούρκων Βουλγάρων, συστήσας τὸ λεγόμενον θέμα τοῦ Στρυμόνος, ἢ τὸ τῶν Τούρκων Βαρδαριωτῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι βεβαίως εἶνε οἱ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῶν σταυροφορικῶν μνημονευόμενοι *Turcopuli*. Μέχρι τῶν ἐνετικῶν χρόνων περιεσώθη ἐν Κύπρῳ ἀποικία τοιούτων Τουρκοπούλων. Ὁ Παχυμέρης καὶ ὁ Γρηγορᾶς διὰ μακρῶν ἐξιστοροῦσι πῶς ὁ Σουλτάνος Ἀζετίν, διωκόμενος ὑπὸ τῶν Μογγόλων ἐζήτησεν ἄσυλον ἐν Βυζαντίῳ, καὶ πῶς μετὰ τὸν θάνατόν του (1265) μέρος τῆς πολυαριθμοῦ αὐτοῦ ἀκολουθίας ἐγκατέστη ἐν Δοβρούτσα τῆς Βουλγαρίας, χίλιοι δὲ λογάδες ἀσπασθέντες τὸν χριστιανισμόν κατετάχθησαν ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τουρκόπουλοι*.

Ἐκ τούτων δηλοῦται ὅτι παρὰ τῶν Βυζαντινῶν διδασκάλων καὶ Σαρακηνοῖ καὶ Τούρκοι ἐδιδάχθησαν ὅποιαι σπουδαῖαι ὑπηρεσίας δύναται νὰ παράσχη τῇ νέᾳ πίστει ὁ διὰ καταλλήλου διδασκαλίας φανατιζόμενος ἐξωμότης. Οἱ ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ προφήτου μαχόμενοι Ἕλληνες ἐξωμόται ἔφερον συνήθως τὸ ὄνομα Ῥωμνηγοεῖς, ἐνίοτε ὁμοῦ ὀνομάζονται ὡς οἱ ὑπὸ τὸν Σταυρὸν πολεμοῦντες ἐν θρησκευτικῇ ἀσυνειδησίᾳ συνάδελφοι, Τουρκόπουλοι, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν πρῶτων δημιουργηθὲν ὄνομα ἐδήλου οἰονδήτινα ἐξωμότην. Τὸ ἐξῆς παλαιὸν δημοτικὸν ἄσμα ἀφορᾷ εἰς ἓνα τῶν Ἑλλήνων Τουρκοπούλων.

Ἡ κυρὰ Ῥήνη τοῦ Σκληροῦ κ' ἢ Ἀρετὴ τοῦ Δούκα, κ' ἢ Χρυσοκουβουκλιώτισσα, πανεύνοστα χρίστια, βῆχαν νὰ περπατήσουνε, καὶ 'ς τὸ Λουτρό νὰ πάνε. Ἡ μάνα της ἢ Σκληραῖνα — κάτσε, Ῥηνεῖω, τῆς λέγει· κ' ὁ κύρης της ἀντίλεγε — σύρε, Ῥηνη μου, σύρε, σύρε, κ' ἐβῶ γιὰ χάρι σου τρεῖς βίγλαις θὰ καθίσω· τὴ μιὰ καθίσω 'ς τὸ βουνό, τὴν ἄλλη 'ς τ' ἀκρογιάλι, τὴν τρίτη τὴν καλλίτερη μὲς' τοῦ λουτροῦ τὴν πόρτα. Ἀκόμη ὁ λόγος ἔσπεκε κ' ἢ συντυχία ἀποκράτει, φωνάκ' ἢ βίγλα τοῦ βουνου — μιὰ φούστα ²⁾ καταιθαίνει! ἀρροκοπάει 'ς τὰ κύματα, τὸν Πλάτανο διαθαίνει! Φωνάκ' ἢ βίγλα τοῦ γαλοῦ — δυὸ φούστεις ἀρμενίζου, βάνουε πλώρη 'ς τὸ Καστρί, καὶ 'ς τοῦ Λουτροῦ τὴν πόρτα!

¹⁾ Ὁ Τοιαυτὰ αὐτῶν τὰς πύλας ἀπέδειξε τῆς Ἑλλάδος ἢ τῶν τὰ φαῖα ἱμάτια ἐχόντων ἀκάλυκτος προσπαρεσβηθέντων ἀσέβεια», γράφει ὁ ἐθνικὸς Εὐνάπιος. Ὅτι δὲ διὰ τῶν φαῖων ἱματίων δηλοῦνται οἱ μαυροφόροι μοναχοί, βλέπε καὶ Ζώσιμον, σελ. 279, ἐκδ. Βόννης.

²⁾ Ληστρικὸν πλοῖον.

Φωνάζει, κ' ἡ καλλίτερη — κορίτσια, πιάκανέ σας!
 «Ὅστε ν' ἀλλάξ' ἡ Ἀρετῆ, ν' ἀναζωσθῆ ἡ Εἰρήνη,
 κ' ἡ Χρυσοκουκουλιώτισσα τὸ δέμα της νὰ βάλῃ,
 ἄλλοι ἀπ' τὴν πόρτα μπαίνουνε, κ' ἄλλοι ἀπ' τὸ παραθύρι,
 τὴν ἀκριβῆ τῆς Σιλλήρηνε ἀνάγερα τὴν πάνε.
 Τουρκόπουλο τὴν δέχεται 'ς τὰ ὀλόχρσα 'ντυμένο,
 ἀπὸ τὸ χέρι τὴν κρατεῖ, 'ς τὴν φούστα τὴν ἐμπάζει,
 'ς τὰ κλάμματα τὴν φιλεῖ, τὴν σφιχαγκαλιάζει.
 Πουλὰκι πῆγε 'κάθησε 'ς τῆς τέντας του τὰ ξύλα'
 δὲν ἐκπλάθειε σὰν πουλί, κ' οὔτε σὰν χελιδόνι,
 μόν' ἐκπλάθειε κ' ἔλεγε μ' ἀνθρώπινη ὁμιλία:
 — Πολὺ κακὸ πού τῶπαθεσ, Σιλλήρηνε, τέτοια 'μέρα,
 'ς τὴ Ρῆνη σου τὴν ἀκριβῆ τὴν μουσχαναθρεμμένη,
 ἴπουχε ρήγαν ἀδελφό, ποῦχε καὶ ρήγα κύρη!
 Δὲν εἶνε κρῖμα κ' ἄδιο, δὲν εἶνε καὶ κίταρα,
 νῆχη ὁ ἀδελφὸς τὴν ἀδελφῆ 'ς τὸ κόρφο του κλεισμένη,
 σὰ νύφη νὰ τὴν φιλῇ, σὰν ἄντρας νὰ τὴν βλέπῃ!
 — Ἄκουσ, ἀκούσ, Τουρκόπουλε, τί λέει τὸ πουλὰκι;
 — Πουλὰκ' εἶνε κ' ἄς κηλαθῆ, πουλὰκ' εἶνε κ' ἄς λέγῃ.
 — Γιὰ νὰ σοῦ 'πῶ, Τουρκόπουλε, ποῖς εἶσαι, πῶς σὲ λένε;
 Εἰχ' ἀδελφὸ 'ς τὴν ξενιτεία καὶ πρωτοταξειδιάρη,
 ἄλλοι μᾶς λέν' πῶς χάθηκε, κ' ἄλλοι μᾶς λέν' πού 'πνίγη.
 κ' ἄλλοι μᾶς λέν' πού τούρκεψε 'ς τῆς Ἀραπιάς τὰ μέρη.
 — Πές μου καὶ σύ, κορίτσι μου, ποῦθε κρατεῖ ἡ σειρά σου;
 — Καὶ τί κεροδίξεις νὰ σοῦ πῶ ποῦθε κρατεῖ ἡ σειρά σου;
 ἄς ἦν' ἀπὸ τ' ἀνάθεμα καὶ τὴν ἀνεμαζάλλ!
 — Πές μου νὰ ζήσης, λιγερή, πῶς λέν τὰ γονικά σου;
 — Ἡ μάνα μ' ἀπ' τὴ Κόρθο, κ' ὁ κύρης μου ἀπ' τ' Ἀνάπλι,
 Σιληρὸ τὸν λένε ἔακουστα, κ' ἐμένα κυρὰ Ρῆνη.
 — Πιάσ' ἀδελφῆ μ', τὴν τσέπη σου, πιάσε καὶ τὴν ποδιά σου.
 'Σ τὴν τσέπη βάζει τὰ φλωριά, καὶ 'ς τὴν ποδιά τὰ γρῶσια.
 — Σύρε, Ρηνιώ, 'ς τὸ σπιτι μας, σύρε 'ς τὰ γονικά μας,
 κ' ἔγω ἀπὸ πίσω σου ἔρχομαι ναῦρῶ νὰ σὲ παντρέψω.
 Τόνε φιλεῖ σὰν ἀδελφὸ, πάλε ματαφιλεῖ τον,
 τὴν φιλεῖ σὰν ἀδελφῆ, καὶ 'ς τὸ Δουτρὸ τὴ βγάξει ἰ).

Ἐκ τῆς ἱστορίας μαθάνομεν ὅτι πληθὺς Ἑλλήνων ἐξωμοτῶν οὐ μόνον συνετύκνωσαν τὰς ἀραιὰς φάλαγγας τῶν πρώτων Ὀσμανιδῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην διδάξαντες αὐτοὺς πρῶτοι τοῖς ἐδείξαν τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Ἑλλάδα ἄγουςαν. Ὁ Παχυμέρης καὶ ὁ Γρηγορᾶς γράφοντες ἐν τῇ ἐποχῇ οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀφανῆς ὀρδῆ, ὑποτελῆς τῶν Σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου, λέγουσιν ὅτι τὸ κυριώτερον αἶτιον τῶν ἐν Ἰκονίου, λέγουσιν ὅτι τὸ κυριώτερον αἶτιον τῶν ἐν Ἀσία προσόδων τῶν Τούρκων Σελδουκιδῶν καὶ ἡ τῆς χώρας ἐρήμωσις ἦν ἡ κατάργησις τῶν Στρατιωτικῶν τιμαρίων. Ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ταύτης μελέτης ἀρχόμενος τῆς μεγάλης χρονολογίας ὁ ὀξυδερκῆς δικαιοφύλαξ διὰ μακρῶν ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ κράτους διὰ τῆς καθιδρύσεως στρατιωτικῶν τιμαρίων ἐν τοῖς ὄρειοις ἰδίως μέρεσιν. Ἐπὶ Μιχαήλ ὁμῶς Παλαιολόγου ὁ σταυλάρχης αὐτοῦ Χαθηνὸς ἐπεισε τὸν βασιλέα περὶ τοῦ ἀσυμφόρου τῆς διατηρήσεως τοιούτων κρατιδίων, καὶ σταλείς ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ εἰς ἐπιθεώρησιν τῶν Ἀνατολικῶν ἄκρων, ἢ ἀκριτικῶν θεμάτων ὡς λέγουσιν αἱ Τακτικά, «εὐρὸν ἄνδρας βαθυπλοῦτους, καὶ κτήμασι καὶ θρέμμασι βριθοντας» κατέγραψεν αὐτοὺς ὡς ἀπλοῦς στρατιώτας, καὶ ὀρίσας εἰς ἓνα ἕκαστον ἐτήσιον ἐπιχορήγησιν τεσσαράκοντα νομισμάτων, διέταξεν ἵνα τὰ ὑπόλοιπα εἰσοδήματα τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων κτημάτων εἰσκαμίζονται εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον. Ἡ ἐπι-

σφαλῆς αὕτη πράξις, ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ ἱστορικός, ἐμάρανε τὸν ζῆλον καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ κράτους προθυμίαν τῶν ἀκριτῶν καὶ παρέλυσεν τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἰ). Καὶ δὴ τῆς ἀσθενείας καὶ ἀπροθυμίας τῶν τιμαριωτῶν τούτων ἐπωφελούμενοι οἱ Τούρκοι ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν καὶ ἀκόπως ἐνιδρύθησαν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὀχυρώματά των. Καὶ ἐν ὧσιν μὲν ἐχορηγοῦντο αἱ ὑπὸ τοῦ Χαθηνοῦ ὀρισθεῖσαι ῥόγαι (μισθοὶ) τῶν 40 νομισμάτων, οἱ φρουροῦντες τὰ ἄκρα ὁπωσδήποτε ἀντεῖχον, «ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ ταύτας (τὰς ῥόγας) οἱ ἄρχοντες ἐγλίσχοντο», οἱ Στρατιῶται ἀδυνατοῦντες νὰ διατηρηθῶσιν, οἱ μὲν ἔπεσαν πολεμοῦντες, οἱ δὲ ἠνώθησαν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἄλλοι δὲ ἀλλαχοῦ μετώκησαν.

Οὕτως ἀρξάμενοι αἱ πρὸς τοὺς Τούρκους λιποταξίαι ἐξηκολούθησαν μέχρι τῆς τελικῆς καταλύσεως τοῦ κράτους. Πρὸς τοῖς ἄλλοις μνημονεύεται καὶ ὁ διαβόητος ἄρχων τῆς στρατιωτικῆς κόμης Κιρμακίας, Μιχάλης, ὁ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπονομασθεὶς Σφηνωπόγων (Καιζίς), φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ αὐθέντου τοῦ Ἐσκισέχρ, ἐπὶ τέλους δὲ ἀδελφοποιητὸς καὶ πολῦτιμος σύμβουλος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους Ὀσμάνου. Τὰ αὐτὰ δὲ συνέβησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι· ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ μεγάλη μερίς τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Στρατιωτῶν ὀριστικῶς ἀπέκλινε πρὸς τοὺς Τούρκους, ὁ δὲ πρῶτος ἐν Εὐρώπῃ ἀνδραγαθήσας γιαντίσαρος, Χαμουζᾶς, ἦν Πελοποννήσιος. Ἡ χαλάρωσις ἀφ' ἐνός τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς φιλοπρωτίας εἶνε τὰ μόνα αἷτια τῆς μετὰ τῶν Τούρκων συνεννοήσεως τῶν ἡμετέρων Στρατιωτῶν. Εἶνε ζήτημα ἂν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι ἐγκατεστημένων Τούρκων προϋχόντων ῥέει ἡ ἐλαχίστη βρῆνις Τουρκικοῦ αἵματος, ὡς εἶνε ζήτημα ἂν ποτε ἡ Ἑλλὰς ἐπόθησε τὴν εὐημερίαν τοῦ Βυζαντίου.

Δυστυχῶς οἱ βυζαντινοὶ καλόγηροι, παραγωγίσαντες τὴν ἱερὰν ἀρχὴν τῆς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀληθοῦς ἀνακαινίσεως καὶ ἀνουψώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐνόμισαν ὅτι ἐξεχριστιάνισαν τὴν Ἑλλάδα μεταβαλόντες τοὺς ἀρχαίους ναοὺς εἰς ἐκκλησίας, ἀπαρραλλάκτως ὡς οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Τούρκοι ἐνόμισαν ὅτι ἐκήρυξαν τὴν βασιλείαν τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Ἰσλάμ, μεταβαλόντες τοὺς ὀρθοδόξους ναοὺς εἰς λατινικοὺς καὶ τσαμιά, καὶ εἰσαγαγόντες ἀντὶ ἀληθοῦς θρησκείας τερατώδεις τινὰς δεισιδαιμονίας, τὰς ὁποίας τρομάζει ὁ ἀμαθῆς καὶ οἰκτερεῖ ὁ ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος. Ἐνῶ ὁ Πορφυρογέννητος διαβεβαίωσεν ὅτι ἐπὶ τοῦ πάππου τοῦ Βασιλείου εἶχεν ἐκχριστιανισθῆ καὶ

1) Δριμύτερον τοῦ Παχυμέρη σιγματίζει τὸ πολιτικὸν τοῦτο λάθος ὁ Γρηγορᾶς ἀποκαλῶν αὐτὸ ζήτημα καὶ τῶν μάλαι μεγίστων αἰτίων συμφορῶν.

ἡ Μάνη, μεταγενέστερα καὶ αὐτοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀγιογραφικὰ μνημεῖα διαβεβαιουῖσιν ὅτι ἐν Λακωνίᾳ ἐβασίλευον ἄρχοντες μὴ χριστιανοί, τρομεροὶ μοναχοφάγοι· ἐνῶ ὁ Oriens christianus καταγράφει τὴν σειράν ὄλων τῶν ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἀνατολῇ ἐπισκοπευσάντων, αἱ ἑλληνικαὶ ἐπισκοπαὶ δὲν ἔχουσι σειράς ἐπισκόπων, αἱ πλεῖστα δὲ ὁμολογοῦνται ὡς ἰδρύματα τῆς Τουρκοκρατίας· ἐνῶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λεπτολογοῦσι περὶ τῆς γεωμετρικῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς Πελοποννήσιος τιμαριούχος τολμᾷ νὰ κηρύξῃ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς λατρείας διὰ τῶν παλαιῶν τῆς Ἑλλάδος θεῶν· ἐνῶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νεῖλος ὁ Καβάσιλας συγγράφει φοβεροὺς τόμους κατὰ τοῦ Πάπα καὶ τῶν αἰρετικῶν, κρύφα ἐπιπλήττει τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεψιόν του, ὅτι πολὺ ἐβιάσθη νὰ κηρύξῃ ἐνώπιον τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς τὸν Ἑλληνισμόν, ἐνῶ ὤφειλε νὰ μιμηθῇ τοὺς ἐξύπνους ἐμπόρους, οἵτινες ἀείποτε λέγουσι τὰ καταθύμια τῶν πρὸς οὓς συναλλάσσονται, χωρὶς ποτε νὰ γυμνώσωσι τὴν καρδίαν των. Ἐκ τῆς ἀκατονομάστου ἀκηδείας τῶν Βυζαντινῶν εἰς ἀληθῆ χριστιανικὴν ἀγωγήν τῆς Ἑλλάδος, προῆλθον καὶ δι' ἐκείνους πληγαὶ φοβεραὶ, καὶ δι' ἡμᾶς φοβερῶτεραι· ἂν ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία εἶνε νόσος, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος πάσχει δεινότερον παντὸς ἄλλου λαοῦ· ὅταν ὅλος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀναγνωρίσῃ ὅτι μόνη ἡ νηστεία δὲν ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνναῖον λίθον τοῦ χριστιανικοῦ οἰκοδομημάτος, θὰ προκύψῃ ἐν Ἑλλάδι θρησκευτικὸν χάος ἀπαράλλακτον τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀφοῦ καὶ οἱ ψευδομουσουλμάνοι οὗτοι ἤρχισαν ἀναγνωρίζοντες ὅτι ὁ σουλτάνος δὲν εἶνε πλέον ὁ πλουτοδότης πατισάχ, μόνον δὲ τὸ κοράνιον δὲν ἀρκεῖ εἰς παραγμισμὸν πεινῶντος στομάχου. Οἱ Βυζαντινοὶ κλείσαντες τὰς ἐν Ἑλλάδι φιλοσοφικὰς σχολὰς, δὲν ἐνόησαν ὅτι ὤφειλον συγχρόνως ν' ἀναπετάσωσι τὰς θύρας χριστιανικῶν φροντιστηρίων, ἀπ' ἐναντίας δὲ νομίσαντες ὅτι τὸ σκότος εἶνε ὁ ἀσφαλέστερος τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν ἐθνικῶν ἐπίκουρος, περιέζωσαν τὴν Ἑλλάδα διὰ παχυτάτου περιβόλου ἀμαθείας· μόνος ὁ φιλέλλην Ψελλὸς προιδὼν τὸν ἐκ τοῦ ἀτόπου τούτου κίνδυνον ὕψωσε γενναίαν φωνὴν ὑπὲρ διαδόσεως ὀλίγου χριστιανικοῦ φωτός καὶ ἐν τῇ ἀποκλήρῳ χώρᾳ· δυστυχῶς ὁμως ὑπερίσχυσε μέχρι τέλους ἡ παλαιὰ παράδοσις, καὶ οἱ ἐν Βυζαντίῳ, βδελυσσόμενοι τοὺς Ἑλληνας ἀδελφούς ὡς ἐναγεῖς, ὑβρίζον ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς «παναπίστους, πονηροὺς, βαρβάρους, Σκύθας, Μασσαγέτας, ἀπεσθλαθωμένους δούλους τῶν Ῥωμαίων, ἀθεωτέρους τῶν Τούρκων.» Ἡ βυζαντινὴ παράδοσις ἐπικρατεῖ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἀφοῦ ὁ πρῶτος ὑπόδουλος πατριάρχης, ὁ Θεο-

σαλὸς Γεννάδιος γράφει κατὰ Ἑλλήνων καὶ διαρρήδην ἀποκηρύττει τὴν ἑλληνικὴν καταγωγήν του, εἰς πολλὰ δὲ διασωθέντα προσευχητάρια ὁ Θεὸς ἐπικαλεῖται ἵνα σώσῃ τὸν δεόμενον ἀπὸ μουσαρῶν Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων.» Ἐν τούτοις ἐν μέσῳ τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης ἀγροικίας διετηρήθη λάμπων ὡς καθαρὸς ἀδάμας ὁ ἑλληνικὸς νοῦς, ὅταν δὲ τὸ ψυχorroγαῶν Βυζάντιον ἐπικαλεῖται τὴν ἀρωγὴν τῶν θυμαϊμόνων, οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀδελφοὶ ἀδιαφοροῦσιν, ἐν μέσῳ δὲ τῶν θρήνων τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰσλάμ ἀπειλουμένης ἐκκλησίας ἐκपुरσοκοτεῖ ἐν Σπάρτῃ ὁ ἀντιχριστιανικὸς πύραυλος τοῦ Πλήθωνος. Ἡ ἀληθὴς ἀναγέννησις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι σχολείων, ἐν οἷς παραδόξως βλέπομεν αὐτοὺς τοὺς καλογήρους διδασκάλους, ἐμπνέοντας εἰς τοὺς ἀκροατὰς τῶν ἴσῃ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστιν ἀγάπην· ἐν ὀνόματι δὲ τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Χριστοῦ πίπτουσιν ἐν Θερμοπύλαις δύο καλόγηροι, ὁ Διάκος καὶ ὁ Ἡσαΐας¹⁾.

ΣΤ'

Εἴπομεν ὅτι πλὴν τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, καὶ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἑλλήνου αἰσθηματῆς φιλοπρωτίας συνετέλεσεν εἰς χαλάρωσιν τῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον δεσμῶν τῶν Ἑλλήνων τιμαριωτῶν. Ἰδιάζων χαρακτῆρ τῶν Στρατιωτῶν ἦν ἡ διχόνοια προερχομένη ἐκ πνεύματος ζηλοτύπου ἰσότητος. Ὁ ἀνώνυμος ἐγκωμιαστής τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ ἔγραψε φρικώδη εἰκόνα τοῦ βίου τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τιμαριωτῶν, ἐξ ἧς παραθέτω τὴν ἐξῆς περικοπὴν· «γένος Ἑλλήνων, οὐκ ἀσφαλεῖ γλώττῃ χρώμενον, ἔργῳ δὲ τὸ πᾶν ἄθεοι, καὶ θηρίων ἀπάντων ὠμότεροι, μῆτε θεῶ, μῆτε φύσεως ὄροις πειθόμενοι, ἀλλὰ πλεονεξία καὶ ἀρπαγῆ καὶ τοῖς τῶν ὁμοφύλων αἵμασι χαιρόντες, ἀνδραποδιστὰς περὶ κακίας ἄθλων μιμούμενοι, στεφανηφοροῦσιν ἀσέβεια, αὐτοὺς πρὸς ὑπερβάλλοντες... τοιοῦτοις ἔθεσιν ἐξαιρέτως προσέχοντες ἀργαλεωτάτων δεινῶν καὶ ἀπεχθεστάτων αἰτίαι γίνονται, ἀναλαβόντες ἄνωθεν ἐκ προγόνων αὐτὸ (τὸ ἔθος τῆς ἀλληλομαχίας) κατὰ τινα συγγενείας διαδοχὴν, καὶ κληρὸν ἀ-

1) Ἴσως φανῇ τοῖς πολλοῖς παράδοξον ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἡσαΐας καὶ ὁ Διάκος ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον ἐν Θερμοπύλαις ἐν ὀνόματι τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Λεωνίδα, ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς πληροφορεῖ ἐπιστολὴ αὐτῶν τῶν μαρτύρων, τὴν ὅποιαν εἶδεν ἰδίως ὁμοισιν ὁ ἐν Ἀθήναις πρόεδρος τῆς Αὐστρίας, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς τῆς ἐκθέσεως τοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ἐπισήμῳ Osservatore Triestino (1821, σελ. 273) «Abbiamo qui (ἐν Ἀθήναις) veduto uno scritto firmato da tre vescovi e da molti capi dei ribelli, il quale chiama i Greci in nome della Croce e di Leonida a radunarsi nelle Termopile. Questo scritto datato dai 30 marzo vecchio stile istruisce gli abitanti di Atene di ciò che arrivò in Salona e in Livadia, e gl' invita a fare altrettanto nella loro città.»

νόσιον ἄμα καὶ ἀπαραίτητον, σεμνυνόμενοι μᾶλλον αὐτοῖς (τοῖς προγόνους) ἢ τῇ σφενδόνῃ Γύγης, καὶ πλατάνῳ Κύρος χρυσῆ». Ἐπεικίεστερον τούτου εἰκονίζει τοὺς Πελοποννησίους τοπάρχας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς «Ὅυτε γὰρ κακοπραγία, οὔτ' εὐημερία, οὔτε χρόνος ὁ πάντα λύων διαλύειν δύναται αὐτοῖς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔχθραν, ἀλλὰ διὰ βίου τε πολέμιοι εἰσιν ἀλλήλοις, καὶ μετὰ τελευτῆν ὡσπερ τινὰ πατρῶον κλῆρον καταλείποντες τὴν πρὸς τινος διαφορὰν. Καὶ τῶν Λυκούργου νόμων πάντων ἀμελήσαντες, ἐνὸς μόνου τοῦ Σόλωνος ἐξέχονται τοῦ Ἀθηναίου ἀκριβῶς, ὡς ἀτίμους ποιεῖ τῶν πολιτῶν τοὺς ἐν στάσει μηδεμιᾷ μερίδι προσκειμένους». Τὸν ἐν Μάνῃ πόλεμον τῶν πατριῶν κατέπαυσεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις.

Τὰ Χρονικὰ τῆς Πελοποννήσου ρητῶς λέγουσιν ὅτι, ἐπειδὴ ἔλειψεν ὁ ἐν Βυζαντίῳ βασιλεὺς, ἦλθον οἱ Φράγχοι νὰ τὸν ἀντικαταστήσωσιν· ἰδοὺ δὲ τί ἔλεγε πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἄρχοντας ὁ Βιλλαρδουῖνος :

Ἄρχοντες, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ καλοὶ μου καὶ συντρόφοι, ἐσεῖς θωρεῖτε, ἐβλήπετε τὸν αὐθέντην ἐτοῦτον, ὅπου ἦλθεν ἐδῶ εἰς τοὺς τόπους σας, ὅπως νὰ τοὺς κερδίση, μὴδὲν σκοπήσετε, ἄρχοντες, ὅτι διὰ κούρσαν ἦλθε, νὰ πάρῃ ρούχα καὶ ζῶα, καὶ νὰ μισέψῃ ἀπ' ἐδῶ ὡς φρόνιμος ὅπου σὰς θωρῶ, πληροφορηθῶν σὰς λέγω, αὐθέντης εἶνε βασιλεὺς καὶ ἦλθε νὰ κερδίση, ἐσεῖς αὐθέντην οὐκ ἔχετε τοῦ νὰ σὰς συμμαχήση.

Τὸ ἐν Ἑλλάδι τιμαριωτικὸν σύστημα διαφέρει τοῦ ἐν τῇ Δύσει, ὡς ἔχον καὶ δημοκρατικὴν χροιάν ὁ Ἕλλην Στρατιώτης ὑποχρεοῦται ν' ἀκούει καὶ τὴν γνώμην τῶν ὑποτελῶν του, οἵτινες λέγονται παιδιὰ του καὶ γενειὰ του, οὐδέποτε δὲ δούλοι, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ τὸν ἀνέχονται οἰκειοθελῶς, καὶ οὐχὶ τυραννικῶς δικαίωματι. Ὅταν ὁ Βιλλαρδουῖνος ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Λακωνίων ἐκτίσει τὸν Μιστράν, ὡς προμαχῶνα κατὰ τούτων, οἱ ἄρχηγοὶ ἀπεπάσισαν νὰ ἀντιστῶσιν, ἀλλ' ὁ λαὸς προκρίνας τὴν ὑπὸ ὄρους ὑποταγὴν ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ἄρχοντας του τὴν ἀπόφασίν του.

Ἰδόντες γὰρ οἱ ἄρχοντες κ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ δρόγγου, ὅτι τὸ κοινὸν ἐθέλας νὰ ἔχουν προσκυνῆσαι, ματατοφόρους ἔστειλαν ἔς τὸν πρίγκηπα Γουλιέλμον, συμβιβᾶσαι ἐξήτησαν τοῦ νὰ ἔχουσι ἐγκύσιον, τέλος οὕτε δεσποτικὸν νὰ ποιήσουσι ποτέ τους, καθὼς οὐδὲν τὸ ἐποίκων πάποτε οἱ γονεῖοί τους, προσκύνημα νὰ δίδουσι, δουλείαν τῶν ἀρμάτων, ὡσπερ τὸ ἐπολεμοῦσασιν ὁμοίως τοῦ βασιλέως.

Ἐρρέθη ὅτι οἱ Στρατιῶται ἀνεγνώρισαν τὴν φραγγικὴν κυριαρχίαν, ἐπὶ τῷ ὄρει τῆς τηρήσεως πάντων τῶν προνομίων, ἀ καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἀπήλασον, ἢ δ' ἔλλειψας ἐπανάστασεων ἀποδεικνύει ὅτι οἱ κυριαρχοὶ ἐσεβάσθησαν τὰς συνθήκας. Ἐν ἔτει 1295 ὁ Καλαβρυτινὸς τιμαριῶχος Φώτης κακοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ ἡγεμόνος, φονεῖται τὸν Φράγγκον ἡγεμόνα τῆς Βοστίτης, ἐκλαβὼν τοῦτον ὡς αὐτὸν τὸν ἐχ-

θρόνον του, πρὸς ὃν πολὺ ὠμοιάζει· καίτοι δὲ ὁ φόνος οὗτος μεγάλῃν ἐπροξένησεν αἰσθησιν, ὁ Ἕλλην τιμαριῶχος οὐδὲν ἔπαθε, διότι πάντες ἀνεγνώρισαν ὅτι αὐτὸς ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἡγεμόνος ἦν ἡ κυρία ἀφορμὴ τοῦ κακοῦ. Τὰς συνθήκας ὁμοῦς ταύτας δὲν ἐσεβάσθησαν ὡς οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἑνετοί· διὰ τὸν λόγον τούτον βλέπομεν πρεσβείαν τῶν ὑπὸ τούτους ἑλληνικῶν χωρῶν ἐρχομένην εἰς Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν καὶ προτείνουσαν αὐτῷ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν· ἡ πρεσβεία ἀπετελεῖτο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κορώνης καὶ τοῦ Στρατιώτου Ἰωάννου Σιδέρου, τοὺς δὲ ὄρους ὑφ' οὓς ἐπροτείνετο ἡ ἀνάκτησις τῶν χωρῶν μνημονεῖται ὁ Καντακουζηνὸς ὡς ἐξῆς: ν' ἀναγνωρίσωσι πάντες ὡς καὶ πρότερον τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως, νὰ πληρώνωσι τοὺς αὐτοὺς φόρους ὡς καὶ εἰς τοὺς Λατίνους, νὰ παρέχωσι τὴν ὠρισμένην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ δέχονται τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως πεμπόμενον στρατηγόν, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ ἡγεμονεύωσιν αὐτοὶ οἱ Στρατιῶται τῶν πόλεων ἐν αἷς ἄρχουσιν. Ὁ Καντακουζηνὸς ἐδέχθη εὐμενῶς τοὺς πρέσβεις, καὶ ἤκουσεν εὐχαρίστως τὰς αἰτήσεις των, ἀλλὰ συγχρόνως ἐμελέτησε καὶ τὴν παράθεσιν τῶν συνθηκῶν, διότι ἀντὶ τοῦ συμπεφωνημένου ἐτησίου στρατηγοῦ¹⁾ πέμπεται μόνιμος δεσπότης τῆς Σπάρτης αὐτὸς ὁ υἱὸς του Μανουὴλ ὁ Καντακουζηνὸς μετὰ συνοδίας Ἀκαρνάνων καὶ ἄλλων δορυφέρων (1348), οὐχὶ ὅπως παραλάβῃ τὴν χώραν, ἀλλ' ἵνα τὴν κατακτήσῃ. Πάντες οἱ ἄρχοντες τότε ραδιοργαζόμενοι ὑπὸ τοῦ Λαμπουδίου ἔλαβον τὰ ὄπλα, ἔκτοτε δὲ ἀρχεται ὁ μεταξὺ Στρατιωτῶν καὶ τῆς ἐν Σπάρτῃ ἡγεμονίας ἀδελφοκτόνος ἀγών, εἰς ὃν ἔθηκε τέρμα ἡ Τουρκικὴ εἰσβολή. Εἰς πείσμα τῶν ἀνταρτῶν οἱ ἐν Σπάρτῃ δεσπότηται πωλοῦσι καὶ Ἄργος καὶ Κόρινθον καὶ αὐτὴν τὴν Σπάρτην εἰς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ τοὺς Ἰωαννίτας ἱππότας, καὶ πυρπολοῦσι τήν εὐδαίμονα Γλαρέντσαν, εἰς μεγάλην θλίψιν τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, θρηνοῦντων ἐπὶ τῇ ἀκατονομάστῳ ἐκείνῃ ἀδελφοκτονίᾳ.

ἜΩ Κωνσταντῖνε βασιλεῦ, κακὸν ριζικὸν ποῦ ἔχεις, καὶ τύχην πάνυ βλαβερὴν, μοῖραν ἀτυχεστέτην καὶ σκοτεινὴν καὶ δολερὴν, ἀστραποκαυμένην, ἐγάλασας βρυθόμεναι, τὸ κάστρον τῆς Κλαρέντσας, τοὺς πύργους, τὰ θεμέλιά του ὅλα ξεριζώσας τὰ οἱ ἄρχοντες μὲ τοὺς πτωχοὺς μεγάλῃν λύπῃν εἶχαν, τὰ σπῖτια των ἐγάλασας, ἐκείνοι ἐξωρισθήκαν, γυναῖκες καὶ παιδιὰ των ὅλα ἔσλοβρευθῆκαν, ὅλοι ἐξωρισθήκασιν, μέγαν κρίμαν ἦτον! τίς ἦτον ὅπου σ' ἔδωκεν τὴν συμβουλήν ἐκείνην, κακὴ βουλή· τὸν εἰς ἐσὲ ὡς ἔδειξεν τὸ τέλος, καὶ ἀπὸ τότε ἔδειξεν ἡ ἀτυχὸς σου μοῖρα 2).

Εἰς ἀντεκδίκησιν οἱ Στρατιῶται ληΐζουσι τὰς

1) Πρὸ τῆς φραγκοκρατίας ὁ ἐν Πελοποννήσῳ στρατηγός, ἐτησίως ἀντικαθιστάμενος, ἦν ἀπλῆ τοῦ βασιλέως σκιά.

2) Γεωργιλᾶ, θρῆνος. Τὴν ὑπὸ Κωνσταντίνου καταστροφὴν τῆς Γλαρέντσας μνημονεῖται καὶ ὁ σύγχρονος Ἰσπανὸς περιηγητὴς Πέτρος Ταφοῦρ.

ὑποκειμένας τῇ δεσποτείᾳ χώρας, κρημνίζουσι τὸ ἐν Ἰσθμῷ τεῖχος καὶ συνεννοοῦνται πρὸς τὸν σουλτάνον Μουράτ, τινὲς δὲ καὶ αὐτομολοῦσι πρὸς τοὺς Τούρκους. Σημαντικὸν δὲ φαινόμενον τῶν χρόνων ἐκείνων τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀποσυνθέσεως εἶνε, ὅτι ἐν τῷ περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν ζητήματι οἱ Πελοποννησίοι διάκεινται ἀείποτε ἐχθρικῶς πρὸς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπικρατοῦν θρησκευτικὸν ρεῦμα, καὶ ἂν μὲν οἱ Βυζάντιοι ἀποκλίνωσιν εἰς τὴν ἑνωσιν, οἱ Στρατιῶται διακηρύττουσιν ὅτι οὐδέποτε θὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Πάπαν, ἂν δ' ἐκείνοι ἀπομακρύνονται τῆς Ῥώμης, οὗτοι προσποιοῦνται τὸν παπολάττην, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας Ἰωάννου τοῦ Εὐγενικοῦ.

Ἔπεται συνέχεια.

Κ. ΣΑΘΑΣ

Ο ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΒΙΛΛΕΜΕΡ

(Μυθιστορία Γεωργίας Σάνδ.—Μετάφρασις Α. Β.)

Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.

Ζ'

Ἐπιστολὴ τοῦ Μαρκησίου Βιλλεμέρ πρὸς τὸν Δούκα Ἀλεξίαν.

Πολινιάκ, 1 Μαΐου 1845.

(Διὰ τοῦ Le Puy—Ἄνω Λείτηρ)

Ἡ διεύθυνσις τὴν ὁποίαν σοῦ γράφω εἶνε μυθικόν, τὸ ὅποιον εἰμ' εὐτυχῆς ὅτι σοῦ ἐμπιστεύομαι. Ἄν αἰφνιδίως συμβῆ ν' ἀποθάνω μακρὰν σου, γνῶριζε ὅτι πρέπει νὰ στείλῃς ἀμέσως ἐδῶ, καὶ νὰ φροντίσῃς ὥστε τὸ παιδίον νὰ μὴ παρεμεληθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἔχω ἐμπιστευθῆ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν μὲ γνῶρίζουν, οὔτε τὸ ὄνομά μου ἤξεύρουν οὔτε τὸν τόπον μου, οὐδὲ ἂν ὅτι εἶμαι πατήρ τοῦ παιδίου. Ὅλαι αὐταὶ αἱ προφυλάξεις εἶνε ἀναγκαῖαι, καθὼς ἄλλοτε σοῦ εἶπα. Ὁ κ. Γ. ἔχει πάντοτε ὑποψίας, τῶν ὁποίων συνέπεια θὰ ἦτο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς γνησιότητος τῆς κόρης του, ἥτις ἐν τούτοις εἶνε ἀληθεστάτη. Ὁ φόβος οὗτος ἐβασάνισε δυστυχῆ μητέρα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη νὰ κρατήσω μυστικὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Διδιέ μέχρις οὗ ἤθελεν ἐξασφαλισθῆ ἡ τύχη τῆς Λαύρας. Παρετήρησα πολλάκις, ὅτι τὰ διαδήματά μου κατεσκοπεύοντο μὲ πολλὴν περιέργειαν. Ἐνοεῖς λοιπὸν πόσον πρέπει νὰ φυλάττωμαι.

Διὰ τοῦτο ἐποποθέτησα τὸν υἱόν μου τόσον μακρὰν μου, καὶ εἰς ἐπαρχίαν ὅπου οὐδεμίαν ἔχω σχέσιν καὶ δὲν κινδυνεύω ἐπομένως νὰ προδοθῶ ἐκ τυχαίων συναντήσεων. Οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς ὁποίους

ἐνεπιστεύθην μοῦ παρέχουν πᾶσαν ἀσφάλειαν τιμιότητος, ἀγαθότητος καὶ ἐχεμυθίας, διότι οὔτε ἐρωτοῦν οὔτε μ' ἐξετάζουν. Ἡ τροφὸς εἶνε ἀνεψιὰ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου γέροντος ὑπέρτερου, τὸν ὁποῖον ἐχάσαμεν πέρυσιν. Αὐτὸς μὲ τὴν εἴγε συστήσει· ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἤξευρε ποῖος εἰμαι. Μὲ γνῶρίζει ὑπὸ τὸ ὄνομα Βερνιέ. Εἶνε νέα, ὑγιὲς καὶ εὐπροσήγορος, ἀπλῆ χωρικὴ ἀλλὰ εὐπορος. Δὲν τὴν κατέστησα πλουσιωτέραν, διότι ἐφοβήθην μὴ ἀναπτύξω ἔτι μάλλον τὴν ἐρριζωμένην φιλοχρηματίαν καὶ τὰς ταμειυτικὰς διαθέσεις τῶν ἐδῶ ἀγροτῶν, κ' ἐπεθύμουν ν' ἀναπτυχθῆ μὲν τὸ πτωχὸν αὐτὸ παιδίον ὑπὸ τοὺς ἀληθεῖς ὄρους τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, νὰ μὴ μαρανθῆ ὅμως ἐκ τῆς ὑπερβολῆς αὐτῶν.

Οἱ ξένοι μου, — διότι ἐκ τῆς κατοικίας των σοῦ γράφω, — εἶνε μισθοῦ καὶ φύλακες τοῦ κτήματος, ὅπου, ἐπὶ βραχὺδους ὀροπεδίου, ἐγείρεται ἐν τῶν ἀγριωτέρων φρουρίων τοῦ μεσαιῶνος, κοιτὶς τῆς οἰκογενείας ἐκείνης, ἧς οἱ τελευταῖοι ἀπόγονοι διεδραμάτισαν τόσον ἀτυχῆ πρόσωπον κατὰ τὰς τελευταίας περιπετείας τῆς μοναρχίας μας. Καὶ τῶν προγόνων των δ' ἐπίσης ἡ ἐνέργεια ὑπῆρξε λίαν λυπηρὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, καὶ σπουδαιοτάτη καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ τιμαριῶται ἐπεκράτουν τῶν Βασιλέων. Εἶνε λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐργασία, διὰ τὴν ἱστορικὴν διατριβὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολοῦμαι, νὰ περισυναχθῶσιν αἱ ἐδῶ παραδόσεις καὶ νὰ μελετηθῆ ἡ φυσιογνωμία τοῦ τύργου καὶ τῆς χώρας. Ὡστε δὲν ἐψεύσθην, βλέπεις, ἐντελῶς, πρὸς τὴν μητέρα, ὅτε τῆς εἶπα ὅτι ἐπεχείρουν περιοδεῖαν πρὸς διδασκαλίαν μου.

Πολλὰ τις ἀληθῶς ἔχει νὰ μάθῃ ἐν μέσῳ τῆς ὠραίας αὐτῆς Γαλλίας, ἣν ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐπισκεφθῆ τις, καὶ ἥτις ἐπομένως κρύπτει ἔτι τὰ ποιητικὰ τῆς μυστήρια καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς τῆς θησαυροὺς εἰς ἀπροσίτους γωνίας. Ὁ τόπος ἐδῶ οὔτε δρόμους ἔχει οὔτε ὀδηγούς, οὔτε εὐκολίαν συγκοινωνίας οἰανδήποτε· πᾶσα δ' ἀνακάλυψις πρέπει νὰ κατακτηθῆ διὰ κινδύνων καὶ κόπων. Καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοί του τὸν ἀγνοοῦν ὡς οἱ ξένοι. Ὁ καθαρὸς ἀγροτικὸς βίος περιορίζει ἐντὸς στενοτάτου ὀρίζοντος τὰς γνώσεις ἐκάστου μέρους. Ἀδύνατον λοιπὸν εἶνε νὰ διδασθῆ τις ὁδοιπορῶν, ἐκτὸς ἂν γνῶρίζῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν σχετικὴν θέσιν ἐκάστου χωριδίου. Ἄν δὲν εἶχα μαζί μου χάρτην λεπτομερῆ, τὸν ὁποῖον συμβουλεύομαι εἰς ἕκαστον βῆμά μου, μολονότι ἔρχομαι ἐδῶ τρίτην ἤδη φοράν ἐντὸς δύο ἐτῶν, ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Διδιέ, θὰ ἤμην ἠναγκασμένος νὰ διευθύνωμαι κατ' εὐθείαν γραμμὴν, πρᾶγμα ἀκατόρθωτον ἐπὶ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον διατέμνουν βαθύταται φάραγγες, διασχίζουσιν ὑψηλότατα τείχη λάβας καὶ διαπερῶσι πολυάριθμοι χεῖμαρροι.

Ἄλλὰ δὲν ἔχω καὶ ἀνάγκην νὰ προχωρήσω μακρὰν, ἵνα ἐκτιμήσω τὸν παράδοξον καὶ ἰδιόρ-